

KEREKES DÓRA

Huligánok és házibuli Dunakeszin, 1960-ban

Bevezetés

Ma már természetesnek vesszük, hogy sokféle zenei irányzat létezik, amelynek hívei jól megférnek egymás mellett, és mindegyik csoportosulás tudja, mely szórakozóhelyeken hallgathatja a neki tetsző zenét, továbbá, hogy ezen szórakozóhelyeket teljesen szabadon látogathatja. Természetesnek vesszük azt is, hogy a magánéletünk valóban *magánélet*, az állam nem fér hozzá ennek egyes színtereihez. A fiatalok számára nem kérdés, hogy rendszeresen találkozzanak egymással, fiúk és lányok közösen, ahogyan az együtt töltött esték, (fél)éjszakák, a bulizás, közös szórakozás is bevett szokássá vált. Ez azonban korántsem volt mindig így.

A 19. végén, majd a 20. század folyamán – a politikai változásoknak megfelelően – többször is átalakultak a közösségi élet színterei. Az 1945-ig tartó „úri világ” a háború után megszűnt. A Rákosi-rezsim a totális felügyelettel, a magánélet közösségi térbe vonásával próbálkozott, amelyet azután a Kádár-rendszer a maga TTT-jével (tiltás, túrés, tagadás) egy furcsa kettős szisztémává változtatott.

A 19. század végén Budapesten, majd annak mintájára a vidéki nagyvárosokban is a szórakozásnak számos színtere alakult ki. A már meglévő kocsmák mellett kávéházak, vendéglők, csárdák sokasága várta a mulatni vágyó úri (vagy nem éppen úri) közönséget. Az első világháború, majd az azt követő gazdasági válságok hatására a vendéglátás csorbát szenvedett, de az erre irányuló igény erős maradt a magyar társadalomban. A második világháború után, az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején egyre-másra államosították a vendéglátóhelyeket. Dunakeszin is állami tulajdonba kerültek olyan, saját korukban legendás intézmények, mint a Mogony, a Rozsnyai vagy a Szalay vendéglő.

A Rozsnyai vendéglő kerthelyisége az 1920-as években

A kiépülő kommunista diktatúra a vendéglátás területét is ellenőrzése alá kívánta vonni, ami természetesen közvetlenül hatott a mindennapi szórakozási lehetőségekre.¹ Míg ezt megelőzően a kávéházak és a vendéglők jelentették a társas szórakozás egyik fő színterét, az 1950-es évek elejétől (1930-as évekbeli előzmények alapján) e funkciót a „proletarizált”

italbolt és a népbüfé vette át, amelyekről már nevük alapján is sejthetjük, hogy egyet jelentettek a gyors, olcsó, kényelmetlen, igénytelen kifejezésekkel.²

Népbüfé Újpesten (1952, fotó: Tóth László)

Fontos kiemelni, hogy a háború előtti vendéglátóhelyekkel nem elsősorban az étkezési vagy éppen italozási szokások miatt voltak gondjai a szocialista államapparátusnak. Ellenkezőleg! Az itt folyó életmód és a szórakozás zavarta őket: a főúri világra jellemző magatartásformák, a frakkos pincérek, a borraivaló, a kabarék. A borraivaló ellen komoly harcot indított a kommunista állam, és bár a vendéglátóipari dolgozók is csatlakoztak a kezdeményezéshez, sokuknak kétsége volt a tekintetben: megfelelő jövedelemhez jutnak-e a borraivaló eltörlése után. A hatalom propagandája szerint igen,³ a valóság azonban más képet mutatott. Ahelyett, hogy megszűnt volna, inkább megerősödött a borraivalóadás, sőt, megjelent egyéb területeken is. Bár a hatalom igyekezett ezt egyedi, elszigetelt jelenségként beállítani: „előfordul még mostanában is, hogyha bankót mutatunk néhány eladónak, a pult alól is előkerül a holmi, egy sonkáért pedig barátságosabb néhány orvos is és bizony esetenként, akinek összeköttetése van, egyebekhez is előbb jut”, és a cikk írója megjegyezte, a magyar társadalomra továbbra is jellemző, hogy „mindig ott motoszkál fejében a borraivaló, a kenés gondolata”.⁴ A vendéglátóhelyiségek a hatalom számára olyan színhelyeket jelentettek, amelyeket nem tudtak ellenőrzésük alatt tartani, ezért szükségesnek ítélték ezek megszüntetését/megváltoztatását. Állami ellenőrzés alá vonásuk szükségességét azzal indokolták, hogy „ezek mind reakciós elemek búvóhelyei és munkanélküliek találkozóhelye”.⁵

Nem segítette a vendéglátóhelyek működését az sem, hogy egészen 1953-ig komoly élelmiszerhiány állt fenn a lakossági fogyasztóknál. Nagy Imre 1953 júniusában hatalomra kerülő kormánya fellépett ez ellen, így a választék és a mennyiség is nőtt a boltokban, de ezzel együtt áremelkedés is kezdődött. Nem véletlen az, hogy az 1950-es évek elején a ven-

2 Havadi, 2006. 320.

3 A vendéglátóipari szakszervezet a borraivaló eltörléséről. In: *Népszava*, 1948. szeptember 11. [9.]

4 Egy üveg bor, két csokor szegfű, meg a hála. In: *Fejér Megyei Hírlap*, 1957. szeptember 17. 3.

5 Havadi, 2006. 322.

1 Havadi Gergő: Az új „népi szórakozóhely”. A „hosszú” ötvenes évek Budapestjének életvilága a szocialista vendéglátásban. In: *FONS*, 2006/3. 316.

déglátóhelyekről csak propagandisztikus fotók jelenhettek meg a sajtóban, amelyeken a közönség jól öltözött, elégedett, a pultok pedig roskadoznak a kínálattól.⁶

Az 1950-es évek „magánélete”

A vendéglátóhelyek, mint a közösségi élet szinterei ellen folytatott hadjárat hátterében az állt, hogy a bolsevik ideológia megvetette a hétköznapi életet és a magánéletet egyaránt. Ezen világszemlélet hívei azzal érveltek, hogy a magánélet nem más, mint elzárkózás a kollektívumtól, nem más, mint önzés és titkos – éppen ezért titkokkal, lehetőség szerint negatív töltetű titkokkal teli – élet.⁷ Ezért Magyarországon – szovjet mintára – 1948 és 1956 között az államhatalom mindent megtett a magánélet ellenőrzésére, illetve a mindennapi élet átpolitizálására.⁸ Míg a városi élet kapcsán tudjuk, hogy az államhatalom szervei beépültek a gyárak, szórakozóhelyek, klubok, olvasóköri stb. közösségeibe, a faluval kapcsolatban másféle mítoszokat ápolunk. Úgy gondoljuk, a falu tiszta maradt, összefogott az elnyomó, a falusi termelőközösséget kizsigerelő kolhozok, téeszkek, téeszelnökök stb. ellen. A kihelyezett, a falut megregulálni odaküldött állami tisztviselők pedig egy idő után a falusi közösség cinkosáivá váltak. Bár kétségtelenül voltak ilyen esetek, de a valóság valahol e kettő között: a totális kontroll és a teljes ellenállás mezsgyéjén változott. Különösen így volt ez olyan falusi közösségek esetében, mint Dunakeszi, amely fél szemével a főváros felé kacsingált, hiszen a falusi fiatalok és középkorúak Budapestre jártak dolgozni, egyre kevesebbeknek volt a település a munkahelye; másik fél szemével pedig a vidékre figyelt: Dunakeszin sokaknak volt földje, állatai, a helyi gyárak pedig helyi munkásokat (is) vártak.

A kommunista rendszer átalakította a korábbi társadalmi és gazdasági struktúrákat, megváltoztatta Dunakeszi mindennapi életét is. A korábban évszázadokon keresztül megmaradt magyar ajkú, római katolikus, falusi lakosság már az első világháború után elkezdett átalakulni. A konzervgyár megnyitásával (1917) a régi faluban gyár emelkedett, ahová a településről is sokan jártak dolgozni vagy szállították ide terményeiket, egyúttal azonban külső munkaerőt is vonzott. A Magyar Kir. Államvasutak Dunakeszi Főműhelye 1926-tól termelt, és egy teljesen újfajta népréteget honosított meg a településen: a művelt munkások megjelenése hatással volt a régi falura is. A társadalmi változások azonban a második világháborút követően gyorsultak fel igazán. Újabb üzemek települtek Dunakeszire (Alagi Kísérleti Kutató Üzem [AKKÜ], a Mechanikai Laboratórium, később a házgár és a hűtőház), amelyek fiatal(abb) munkaerőt vonzottak a településre, és sokan érkeztek olyanok is, akik az ország távolabbi részeiből jöttek, hogy Budapesten dolgozzanak, de lakhatási lehetőségük csak itt, Dunakeszin nyílt – ingázók voltak.

A betelepülés, az itt élő társadalmi rétegek sokrétűvé válása felbontotta a hagyományos falusi struktúrákat, még akkor is, ha a régi falu részen az egymáshoz ezer szállal kötődő és gyakran rokoni kapcsolatban is álló családok révén soká-

ig tartották magukat a szokások, hagyományok. A fiatalok azonban már nem a mezőgazdaságból éltek, hanem Budapestre jártak és onnan – sok mással együtt – magukkal hozták a mindennapi élet új formáit is. Ez, természetesen, ideológiai változásokat is okozott Dunakeszin.

A kommunizmus valláspolitikájának hatása az ifjúságra

1950-ben a Rákosi-rendszer úgy vélte, hogy 1968-ra sikerül felszámolni a magyarországi vallásosságot. A kommunista hatalomátvételt követően azonnal nekiláttak, hogy az egyházak – különösen a Magyarországon (és Dunakeszin is) legbefolyásosabb katolikus egyház (amelyet Rákosi pártként kezel) – hatalmát minden eszközzel megtöriék.

Ez a magatartás erős ellentétben állt a két világháború közötti időszak állami egyházipolitikájával, amely nagymértékben támaszkodott az egyházak oktató, kulturális, morális, sőt gazdasági tevékenységére is, továbbá segítette azok működését. Ebben a korszakban Dunakeszin két katolikus (Szent Imre, Jézus Szíve) és az evangélikus templom épült, kibővítették a Szent Mihály-templomot, létrejött a Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testületének helyi szervezete, asszony- és leánykörök alakultak, cserkészcsapatok működtek, számos lelkigyakorlatot tartottak, zarándoklatokat szerveztek stb.

Az épülő Szent Imre-templom (1937)

A katolikus egyház legfőbb támogatói és elősegítői a nagypolgári és a falusi elit voltak. Előbbi hatalmát 1944. március 19-ét követően a német nemzetiszocialisták által az országra kényszerített, szimpatizáns kormányok, a helyi szélsőjobb vagy -baloldali csoportosulások, a németek nyomában érkező Vöröshadsereg törte meg, amely egy új, Moszkvához hű elitet helyezett pozícióba.⁹ Rákosi Mátyás már 1945 júniusában, Moszkvában, a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottsága nemzetközi tájékoztatási osztályán tartott előadásában így fogalmazott: „Ez [t.i. a katolikus egyház] egy hatalmas szervezet. Mi elsősorban ez ellen harcolunk. [...], nem félünk tőle.”¹⁰

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a vallás-szabadság helyreállítása volt a cél, azt követően azonban Ká-

6 Majtényi György-Szatucsek Zoltán: *A kiskereskedelem és kisipar államosítása*. In: *História*, 2004/1. 24–25.

7 Boym, Svetlana: *Common Places. Mythologies of Everyday Life in Russia*. Harvard Univ. Press, 2009. 91–92.

8 Apor Péter: *A mindennapi élet öröme*. In: *Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában*. Szerk. Horváth. Sándor. Bp., Nyitott Könyvműhely, 2008. 17.

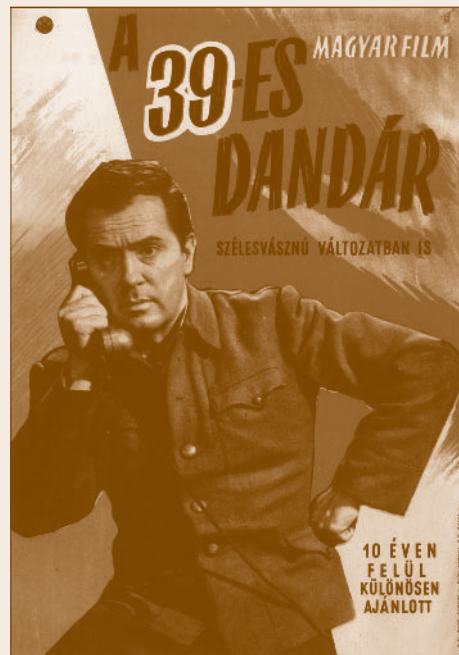
9 Szegő Iván Miklós: *Az elitharc és a keresztény ifjúság 1945 után*. In: *„Illegális ifjúsági munka”: Cserkészközösségek a diktatúrában*. Szerk. Tabajdi Csaba. Bp., Magyar Cserkészszövetség, 2017. 47.

10 Póth Piroska: *Rákosi Mátyás előadása Moszkvában 1945 júniusában*. In: *Múltunk*, 1999/4. 222.

dár János a Rákosi-féle egyházpolitikát folytatta. Miközben több alkalommal kommunikálta a pártvezetőség a közvélemény irányába, hogy az egyházak nem ellenségeik, és céljuk a teljes vallásszabadság biztosítása, 1958. június 10-én a Magyar Szocialista Munkáspárt politikai bizottságának ülésén Kádár a következő instrukciókat adta a pártvezetésnek: „Meg kell érteni, hogy mi a klerikalizmus ellen tűzzel, vassal, golyószórával és börtönnel is harcolunk, mert nálunk nem klerikális, tehát papi uralom van, hanem munkásparaszt uralom. Ők ezt egyébként már tapasztalatból tudják is. A közvélemény számára azonban világos nézetet kell teremteni [...]. Lehet, hogy a klerikalizmus ellen kell még 5 évig, és a vallásos világnézet ellen még két generáción át.”¹¹

Minden másfajta kommunikációjuk ellenére, mind a Rákosi, mind a Kádár-rezsim módszeresen építette le az egyházak hatalmát. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. sz. rendeletével az egyházi földek, iskolák (néhány kivétellel), kórházak és szociális intézmények állami kézbe kerültek. Ezzel az egyházak anyagi bázisát kívánták megszüntetni. Ezt követően kiszorították az egyházakat a közéletből, betiltották a vallási alapokon nyugvó pártokat, egyesületeket, mozgalmakat, feloszlatták a szerzetesrendeket, korlátozták és cenzúrázták az egyházi sajtót és könyvkiadást, ellehetlenítették a hittanoktatást. Évente megállapított, egyre csökkenő mértékű államsegélyt (kongrua) folyósítottak az egyházaknak, továbbá minimális támogatást adtak az anyagi bázisukat veszített intézményeknek. Ennek eredményeképpen rövid idő alatt elérték, hogy az egyházak léte az államtól függjön.¹² Az 1959. évi 25. törvényerejű rendelettel újjászervezett Állami Egyházügyi Hivatal a vallásos ideológia elleni harc fellegvárainak az oktatási és kulturális intézményeket, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget, a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatot, a szakszervezeteket, a Nótanácsot, valamint a Magyar Tudományos Akadémiát tekintette. A sajtót és a rádiót kötelezték ateista és antiklerikális cikkek és adások közzétételére, ahogyan a színházakat, mozikat és könyvkiadókat is. Ennek a küzdelemnek a fókuszpontjában a fiatalság deszakralizációja állt, az a cél, hogy a jövő nemzedékét materialista szellemben oktassák.¹³ Ezt olyannyira komolyan gondolták, hogy Magyar Szocialista Munkáspárt központi bizottság politikai bizottságának 1958. július 22-i határozata kimondta pl., hogy „Filmgyártásunk tegyen intézkedéseket, hogy művészeti nagyhatalmú játék- és dokumentumfilmek készüljenek, melyek százezres tömegekben segítik elő a vallásos hiedelmek leküzdését és a klerikális reakció elleni harcot.”¹⁴

Amivel az állampárt nem számolt ilyen irányú törekvései tekintetében, az az volt, hogy az egyház már évszázadok óta alapvető tevékenységként folytatta az oktatást, illetve – ahhoz kapcsolódóan – az ifjúság szervezését. Azzal, hogy az egyházakat egyik pillanatról a másikra kivonták eme fontos egyenlet egyik oldalából, felborult az egyensúly. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az ifjúság „gazdátlanává vált”, hiszen az egyház már, a kibontakozó úttörőmozgalom még nem tudta betölteni azt a szerepet, amely révén az ifjúság tartalmas és kulturált szabadidő-töltését elősegíthették volna.

A harminckilences dandár című Makk Károly film plakátja (1959)

Fiatalok Magyarországon és Dunakeszin az 1950-es évek végén

A fiatalság mindennapjainak ilyen irányú változása egybeesett Dunakeszi hagyományos mezőgazdasági települési szerepének megváltozásával, az ipari lakosság nagyobb számarányú megjelenésével, a fiatalok fővárosbeli munkalehetőségeivel, továbbá a nők nagyarányú munkába állásával.

Ezek a változások, valamint a fentebb részletesen kifejtett, a magánélet és a társadalmi tér felügyeletére tett állami kísérletek teremtettek meg egy sajátos elemet, a magyarországi huligánokat, galeriket, amelyek tevékenységét Budapesten az ellenforradalomban tapasztalatot szerzett, bűnöző és züllött erkölcsű fiatalság képével kötötték össze.¹⁵

Dunakeszi huligánok

A huligán kifejezés az 1905-ös oroszországi forradalom kapcsán honosodott meg a magyar nyelvben, de ekkor még nem vált elterjedté.¹⁶ Egészen az 1950-es évekig a mindenkori rendszer ellen tettelesen fellépőket minősítették időről-időre huligánoknak. Politikai jelleggel elsősorban a Rákosi-rezsim ifjúságpolitikusi használták e kifejezést, különösen a szerintük helytelen életfelfogást követő fiatalok megnevezésére. 1955-ben Hollós Ervin, a Dolgozó Ifjúság Szövetségének titkára így fogalmazott: „Vannak a fiatalságnak olyan rétegei, amelyek fegyelmetlenek a munkában, tiszteletlenek szüleikkel szemben, felelőtlenül viselkednek a nőkkal szemben, sőt egyes ifjak és lányok magatartásában huligán vagány-szellem érvényesül.”¹⁷ Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően – szovjet mintára¹⁸ – a huligán kifejezés politikai tartalommal töltődött meg: így neveztek minden, a társadalomtól elidegenedett, Nyugatra néző fiatalot, és e szó segítségével bármilyen bűncselekménnyel

11 Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári Szemle, 2014/1-2. 312.

12 Horváth, 2014. 312–315.

13 Borvendég Zsuzsanna: Magyar ifjúság, neked élned kell! In: www.mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfortulok-hu/magyar-ifjusag-neked-elned-kell (A letöltés ideje: 2023. július 3.)

14 Horváth, 2014. 327–328.

15 Horváth Sándor: Erika és az Óriáskerék. Ifjúsági lázadás és új társadalmi identitások találkozási pontjai az 1960-as években. In: Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában. Szerk. Horváth Sándor. Bp., Nyitott Könyvműhely, 329., 333.

16 Az odesszai harcok. In: Budapesti Hírlap, 1905. november 12. 3.

17 Hollós Ervin: Ifjúsági nevelőmunka Magyarországon. In: Tartós békéért, népi demokráciáért! 1955. október 16. 2.

18 Az egykori Szovjetunióban számtalan fiatal, akit e szóval illettek börtönbe, Gulagra került.

is összekapcsolták őket.¹⁹ Használták rájuk a *jampec* (feltűnően a divat felé forduló, divatosan viselkedő, léha fiatal) és a *lumpen* kifejezéseket is. A Tóth Ilona-per bírójá, dr. B. Tóth Matild az *Érdekes Újságnak* nyilatkozott 1958-ban a huligánság jogi kezeiről: „Mi tehát a huligánság? Egy meglévő társadalmi réteg és ennek a rétegnek a magatartása a társadalommal szemben. Épp ezért a huligánság veszélyesebb a társadalomra nézve, mint a garázdaság. A huligán mindennel és mindenkor elégedetlen és bármikor hajlandó a reakció szolgálatába állni, amint azt az ellenforradalom napjaiban láttuk. A reakció tehát kihasználja a huligánság jellemtelenségét. A szocializmus építése időszakában a lumpenproletariátus nem tűnik el teljesen, hanem huligán réteggé válik. A huligán, bár munkásszármaszása, elárulja osztályát. A huligán sokféle bűncselekményt követ el épp azért, mert társadalom- és rendellenes elem. A bíróság tehát nem huligánság büntette miatt ítéli el őket, hanem gyilkosság, izgatás, fegyveres szervezkedés stb. miatt. A huligánság csak mint jellemző körülmény jelenik meg a bíróságon. Vagyis: a huligánság nem bűncselekmény, hanem egy réteg jellemző vonása.”²⁰

A ferencvárosi galéri perének tárgyalása idején a *Ludas Matyi*ban megjelent karikatúra (In: *Ludas Matyi*, 17. (1961) 3. sz. 3. 1961. január 19.)

Dunakeszin – mivel közel van a fővároshoz – szintén megjelentek, legalábbis dr. Vass Gyula plébános szerint a huligánok. A plébános így látta a helyi fiatalok eme elemeit: „[...] néhány ujszerű jelenséget kívánunk megörökíteni krónikánk lapján. Ilyen például a fiatalok között az u. n. »huligánok« feltűnése. Úgy lehetne ezeket bemutatni, hogy az öltözködésükben és a viselkedésükben nem csak a szolidaritástól eltérő a viselkedésük, de szellemük, életfelfogásuk is veszedelmes, mert nihilista beállítottságú. Ezeket a szocialista társadalom eszméje sem érdekli, szórakozásaikban, ott-honnan való kapcsolatukban, a léha, kicsapongó, komoly emberek szándékait gáncsoló életükkel igen sok gondot okoznak nemcsak szüleinknek, de az állami hatóságoknak is. Sajnos ezek a különcködő fiatalok a mi vallási életünkötől is messze kerültek, és így nincs módunk rájuk hatni, mert a felületes és nem szigorú szülői környezet is kien-

gedte a kezéből ezek legnagyobb részét.”²¹ Mivel a dunakeszi fiatalok körében nyoma sem volt a politikai huliganizmusnak, inkább olyan fiatalokról beszélhetünk, akik sem az 1945 előtti, sem az 1945 és 1956 közötti, sem az 1956 utáni rendszerhez nem kötődtek már. A budapesti jampecek mintáján öltözködésükben, viselkedésükben polgárpukkasztó hatást kívántak elérni, ugyanakkor ez elsősorban felnőtté válásuk rögzös útját, mintsem politikai attitűdjüket mutatta. Később sem történt olyan eset a településen, amelynél a huligánoknak minősített fiatalok politikai vagy rendező fellépésére sor került volna. Elmondhatjuk, hogy a dr. Vass Gyula plébános által leírt jelenség inkább az 1950-es években megjelenő, identitását és helyét az új világviszonyok között kereső ifjúság megnyilvánulása volt. Azé az ifjúságé, amelynek számos tagja részt vett a később ellenforradalminak nyilvánított, a sajtóban pedig sokszor – az ifjúság részéről – tudatlan gyermekcsíny szintjére alacsonyított forradalomban. Ráadásul a huligánok és galérik tevékenysége jó lehetőséget kínált az 1956-os forradalmat követően új ellenségkép iránt áhító rezsimeknek.

Dr. Vass Gyula dunakeszi plébános (1950-es évek)

Falusi házibuli

Szintén az ifjúság „elhajlásai” körébe sorolták a házibulikot. Sophie Marceau 1980-ban hódította meg a *Házibuli* című film főszereplőjeként nézők millióinak szívét. Vladimir Cosma filmzenéjéből hanglez készült, amely 27 millió példányban kelt el a lemezboltokban. Ekkorra a házibulik már a mindennapi élet részévé váltak Nyugat- és Közép-Európában egyaránt.

Budapesten az 1956-os forradalmat követő konszolidációs időszakban terjedtek el a házibulik a 13-16 évnél idősebb korosztály, valamint a fiatal felnőttek körében. Történhetett mindez azért, mert a fiataloknak szükségük volt arra, hogy saját korosztályukkal beszéljék – vagy éppen ne beszéljék – meg a forradalom utáni közhangulat aspektusait, mindennapi életük nehézségeit, elvesztett álmaikat, útkereső gondolataikat.

Dunakeszi, amelyre a fővárosi divatok, Budapest közelsége miatt, mindig is hatottak, nagyon hamar átvette a házibulik szo-

19 [hacska]: A huligán mint olyan és bármilyen. Egy szó története. In: https://arcanum.blog.hu/2019/08/27/a_huligan_mint_olyan_es_barmilyen (A letöltés ideje: 2023. június 12.)

20 [m. f.]: Törvényen kívüli lovagok. In: *Érdekes Újság*, 1958. május 10. 10

21 A Szent Mihály-templom *Historia Domus*, II. kötet, [108.] RIHGY Digitális fotótár, DF 2018.1.2.

kását. Dr. Vass Gyula (1903–1973), a Szent Mihály-templom plébánosaként (1956–1970) már 1960-ban felhívta erre a közösség figyelmét, amikor a *Historia Domus*ban hosszasan és részletesen írt az új jelenségről. Maga a katolikus egyház is foglalkozott az új divattal, amelyet társadalmi jelenségként, erkölcsi problémaként kezeltek. Az *Új Ember* hasábjain is kitértek azokra az urbánus legendákra, amelyek a házibulikak övezik: „a szülők nem voltak otthon; a fiatalok berúgtak, hajnalig sötétben táncoltak és dorbézoltak; s a lányokat arra kényszerítették, hogy strip tease produkciókat eszközöljenek, és el lehet képzelni a többit.”²² A cikk írója megállapította, hogy ezen megnyilvánulások – szerinte – kirívók, ugyanakkor jelezte: a szülőknek és a pedagógusoknak is foglalkozniuk kell a jelenséggel, mert ha az ifjúság szereti, akkor azt „komolyan kell venni, akár megfelel ízlésünknek, szokásainknak, akár nem.”²³

Míg a huliganizmus Dunakeszin nem jelentett valós veszélyt, a házibulik a falu fiataljainak életére is erősen hatottak. Dr. Vass Gyula plébános, aki az egyház jogainak megvonása ellenére fontosnak tartotta, hogy a helyi ifjúság ne kallódjon el, így látta a jelenséget:

„Egy másik korszerű jelenség, mely a fiatalok életében megszokott szórakozási formává erősödött: a házibuli. Ez azt jelenti, hogy a mindkét nembeli ifjúság: nagydiákok és már keresők, szünnapijaikon, de főleg szombat esteiken, egy-egy barátjuk lakásán jönnek össze szórakozni. Minden meghívott és résztvevő maga viszi étel és ital hozzájárulását természetben, és az így megterített asztalnál vígadnak, közben rádió, magnetofon és televízió zenéjére táncolnak. Nem igen szeretik, sőt kinézik, ha felnőttek és szülők is ott akarnak lenni az ő bulijukon. Talán a lakásban élő szüleit eltűnik, hogy benézzen hozzájuk. Ezek az összejöveteleken kötetlenül társalognak, a nemi differenciálódás szinte eltűnik, s ha a többség közöttük könnyelmű felfogású, sok visszaélés is történik a homály, az est leple alatt s ezekről a legtöbb szülőnek nincsen tudomása. Még nem látszik törekvés, hogy ezeket az általános ifjúsági szórakozási alkalmakat a szülők és a nevelők helyes keretbe illesszék, mert az ifjúságnak szüksége és joga is van a szórakozásra. Sajnos e téren is az egyház befolyása nem juthat el, mert ezeknek a legnagyobb része már nem tart szoros kapcsolatot papjával, templomával, vallásával. A társadalom feladata lenne ezt megoldani, úgy, hogy a fiatalság is szórakozhasson, de a szellem se legyen kifogás alá eső...”²⁴

A házibulik – ellentétben a különféle alternatív szórakozóhelyekkel – viszonylag védett lehetőséget kínáltak a dunakeszi ifjúság számára is, hogy saját korosztályuk tagjai között szórakozzanak. Ennek a korosztálynak – mivel elvesztette korábbi, elsősorban vallási töltésű támaszait – igénye volt arra, hogy a tagjai közötti összetartozást, illetve a csoport(ok) más korosztályoktól való távolságát viselkedésmódjában, öltözködési és szórakozási szokásaiban, zenei világában is kifejezze. (Ruházatukban megjelentek a nylon alapanyagú darabok, zenei ízlésükben pedig dominánssá vált a beat.)²⁵

A dunakeszi házibulikról szóló bejegyzés vészterhes időben született. A Kádár-rezsim 1956 és 1962 közötti, a forradalom leverésével és a véres megtorlásokkal teli időszakában. Még nem jutottunk el 1961 decemberéig sem („aki nincs ellenünk, az velünk van”-szlogen). Az amnesztiát pedig majd csak 1963 márciusában hirdetik meg. Dr. Vass Gyula plébános be-

jegyzése idején a forradalom leverését követő, kilátástalannak tűnő időszakban, amikor a közösségi tereket teljesen, a magánéletet pedig részben uralni próbálta a párt, a fiatalok számára a házibuli jelentette a hétköznapi munkakerekből a kizökkenés lehetőségét. Legtöbbjük számára a fővárosi szórakozóhelyek nem képviseltek vonzerőt, ugyanakkor a hagyományos falusi bálók és multságok sem. Az éppen felbomlóban lévő falusi társadalom természetesen nem nézte (nem nézhette) jó szemmel, hogy a fiatalok egyedül – vagyis felnőtt jelenléte nélkül – szeretnének szórakozni, nem tartják be a korábbi, a nemek elkülönülésére vonatkozó szabályokat, ráadásul az új szórakozási eszközöket, a rádiót, a magnetofont és a televíziót is preferálják.

Dr. Vass Gyula plébános ugyanakkor tanúságot tesz arról, hogy mennyire normálisnak, indokoltnak tartja a fiatalok szórakozási igényét, és – mivel az egyházat kigolyózták az ifjúság oktatási és nevelési színtereiről – joggal hívja fel a figyelmet a szülők és a pedagógusok felelősségére a tekintetben, hogy az ifjú generáció szórakozási szokásait a helyes irányba tereljük.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc az ifjúság harca volt, amely a világháború után kibontakozó kommunista rezsim elleni fellépést, az általa képviselt nézetek fiatalok számára elfogadhatatlannak voltát, a magánélet korlátozásának, kontrolljának lehetetlenségét volt hivatott kifejezni. Nem véletlen, hogy – bár a fegyveres felkelést nagyrészt 1956 november közepére leverték – az iskolai élet rendje sok helyütt még 1957 februárjára sem állt helyre. A felnőtt generáció – a háború, majd az azt követő rezsimváltások miatti következtelen ifjúságpolitika, a „fogódzók” és világos útmutatás nélküli évek következtében – nem fogadta el a rá kényszerített, minden korábban ismert struktúrától idegen rendszert. A huligánoknak (jampeceknek, lumpeneknek stb.) nevezett elemek megjelenése, ahogyan a házibulik is, az ifjúság válasza voltak a hatalom által rákényszerített, de elfogadhatatlan rendszer jelentette kihívásokra. Dunakeszin egyik jelenség sem volt olyan mértékű, mint a közeli Budapesten (vagy más nagyvárosokban), ugyanakkor a főváros közelsége miatt mindkét szimptóma megjelent a településen. Jóboru Magda, a Művelődésügyi Minisztérium miniszterhelyettes 1957 elején joggal jelentette ki: „az iskolában az oktatómunka mellett elhanyagoltuk a nevelőmunkát, [...] sok szülő nem érez felelősséget a serdülő gyermekéért.”²⁶ Ennek a kérdésnek a kezelésében korábban az oktatásban aktívan részt vevő, de az oktatáson kívüli társadalmi életre is jelentős hatást gyakorló, az irányító, szervező egyház nyújtott segítséget a szülőknek, amely azonban a háborúban, illetve az azt követő időszakban elveszítette lehetőségeit, ami végeredményképpen e generáció ifjúságának nihilizmusához vezetett.

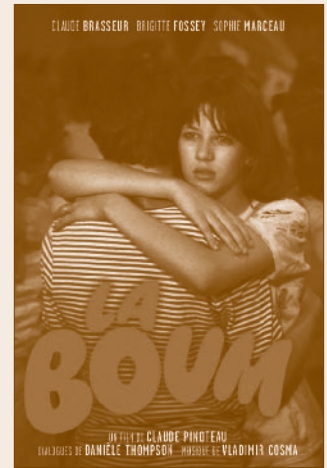
26 Országos középiskolai igazgatói értekezlet. In: Köznevelés, 1957/3. 55.

22 Saád Béla: A házibuliról. In: *Új Ember*, 1960. december 25. 2.

23 Saád, 1960

24 A Szent Mihály-templom *Historia Domusa*, II. kötet, [108–109.] RIHGY Digitális fotótár, DF 2018.1.2.

25 Morsányi Bernadett: *Magyarország és egy ifjú nemzedék a hatvanas-hetvenes évek fordulóján*. In: *Uő: Egyedül szembejövet – Dobai Péter (és) művésze*. Bp., L'Harmattan, 2016. 19.

A Házibuli című film plakátja (1980)